

АГРАРНІ РОЗПИСКИ – ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬГОСПВИРОБНИКІВ

Кірсанова В.В., к.е.н, доцент,
Каплун А.С.

Одеський національний політехнічний університет

Зернове господарство України є стратегічною і найефективнішою галуззю народного господарства. Зерно і вироблені з нього продукти завжди ліквідні, оскільки становлять основу продовольчої безпеки держави.

Зерновий ринок являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю і зберіганням. Законом України «Про зерно та ринок зерна в Україні» визначені пріоритетність виробництва зерна, як основи забезпечення продовольчої безпеки держави, напрямки формування сприятливої для ринку зерна інвестиційної, кредитної, податкової, митної політики, нарощування експортного потенціалу ринку зерна [1].

Незважаючи на всі складнощі, з якими доводиться стикатися українським аграріям в умовах економічної нестабільності, позитивні тенденції спостерігаються як в виробництві зерна, так і в експорті. Дані по виробництву зерна та експорту за останні 5 років представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка виробництва та експорту зерна (складено за даними [2])

Показники	Маркетинговий рік				Річні темпи росту, %			
	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2013/2014 до 2012/2013	2014/2015 до 2013/2014	2015/2016 до 2014/2015	
Виробництво зерна, млн.т.	46,2	63,1	63,9	60,1	136,6	101,3	94,1	
Експорт зерна, млн. т.	21	32	35	37	152,4	109,4	105,7	
Частка експорту у виробництві, %	45	50	54	61	111,1	108,0	113,0	

Дані таблиці свідчать, що в Україні постійно нарощуються обсяги виробництва та експорту зерна. Деяке зменшення виробництва зерна у 2015/2016 м.р. пояснюється незадовільними погодними умовами. Темпи росту експорту випереджають темпи росту виробництва протягом останніх 5 років. Постійно зростає доля експорту, що досягла у 2016 р. 61%.

Значну роль у формуванні і діяльності зернового ринку України відіграють зернотрейдери.

Зернотрейдери – суб'єкти зернового ринку, які ведуть активну діяльність із закупівлі та продажу сільгосппродукції. Мета і основне завдання таких трейдерів – отримання фінансової вигоди. Зернотрейдери діють за індивідуальним планом, здійснюючи торгівлю зерном, аналізуючи поточну ринкову ситуацію і безпосередньо впливаючи на укладання торговельних домовленостей [3].

Найбільшим експортером, зернотрейдером є компанія «Нібулон». У 2014/2015 м.р. компанія поставила на зовнішні ринки 4,2 млн. тонн зернових або 12% загального експорту. На другому місці Державна продовольчо-зернова корпорація України – ДПЗКУ, її частка склала 7,7%. Замикає трійку лідерів компанія «Кернел-трейд» [4].

В останні роки Україна стабільно нарощувала урожай зернових, доводячи його до історичних рекордів. Але в останні роки аграрії все частіше стикаються з проблемою нестачі оборотних коштів. Особливо гостро через неї страждають малі і середні сільгоспвиробники. Вирішити цю проблему покликаний новий інструмент кредитування – аграрні розписки, один з різновидів цінних паперів, що засвідчують відносини позики, та передбачають можливість передачі грошових та інших прав, що випливають з цих документів, іншим особам. Аграрні розписки можуть бути використані для здійснення розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів і кредитів.

Аграрна розписка – товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах [5].

Цікаві аграрні розписки як для зернотрейдерів та і виробників зерна. Фінансування середніх і дрібних виробників йде за форвардними або попередніми договорами. З впровадженням аграрних розписок заставу оформити буде простіше, а значить, і дешевше. Надійним заставу робить прив'язка до землі і правило, за яким при нестачі товару застава переноситься на врожай наступного року.

Закон України «Про аграрні розписки» від 06.11.12 р. №5479-VI (далі – Закон про аграрні розписки) передбачає можливість існування двох видів аграрних розписок : товарних і фінансових (ст. 4, 5) [5].

Товарна аграрна розписка встановлює безумовне зобов'язання боржника за аграрною розпискою здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою. Вказані розписки складаються у письмовій формі на бланку, підлягають нотаріальному посвідченню і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлені). Боржник та кредитор можуть домовитися про включення до тексту товарної аграрної розписки додаткових умов, що не суперечать положенням Закону України «Про аграрні розписки». Якість сільськогосподарської продукції – предмета аграрної розписки визначається боржником і кредитором за взаємною згодою на підставі державних стандартів України, технічних умов, технічних регламентів, класифікаторів, чинних в Україні на день видачі аграрної розписки.

Фінансова аграрна розписка встановлює безумовне зобов'язання боржника сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості. Виконання боржником зобов'язань за фінансовими аграрними розписками здійснюється лише в безготівковій формі. Фінансові аграрні розписки складаються у письмовій формі на бланку, підлягають нотаріальному посвідченню і не можуть бути переведені у бездокументарну форму (знерухомлені).

Запровадження аграрних розписок почалося 04.09.14 р. в Полтавській області, де зараз проходить відповідний пілотний проект. Цей проект здійснюється на підставі спільного наказу Мінагрополітики та Мін'юсту України «Про впровадження пілотного проекту з відпрацювання технології введення в обіг аграрних розписок» від 04.09.14 р. №331/1471/5. [6]. Для розповсюдження досвіду використання аграрних записок та з метою інформаційної підтримки проекту в інших областях доцільно створити дистанційний консультативний центр під керівництвом Мінагрополітики, послугами якого можуть користуватися сільськогосподарські товаровиробники, постачальники матеріально - технічних ресурсів, банки, нотаріуси, що виконують правовий супровід аграрних розписок. Для впровадження досвіду використання необхідно створити відповідну інфраструктуру.

Переваги аграрних розписок насамперед втілюється у зменшенні кількості документів, паперової роботи і здешевлення витрат на оформлення за рахунок можливості внесення в аграрну розписку положень кредитного договору, договору застави, постачання, страхування і будь-яких інших положень за домовленістю сторін.

Боржник за аграрною розпискою – особа, що видає розписку, яка зобов'язується на певних умовах цієї розписки здійснити поставку сільгосппродукції або сплатити грошові кошти.

Кредитором за аграрною розпискою може бути : постачальник сільськогосподарської техніки, пально-мастильних матеріалів, насінневого матеріалу, засобів захисту рослин, виконавець робіт, послуг , банк , зернотрейдер.

Традиційною формою кредитування сільгоспвиробників є вексельна форма. Векселі можуть бути прості або переказні та існують виключно у документарній формі та можуть видаватися лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги [7].

Вексель як форма кредитування агробізнесу є привабливою для кредиторів (векселедержателів, ремітентів, трасантів), з огляду на простоту та захищеність інтересів у разі невиконання вексельного зобов'язання і, звичайно, високу ліквідність векселя як цінного паперу на ринку фінансових послуг [8].

Аграрні розписки і векселя, є механізмом залучення ресурсів та передбачають відстрочку платежу, встановлюють безумовне боргове зобов'язання виробника сільськогосподарської продукції можуть бути передані третім особам, тобто стають предметом обігу на фінансовому ринку.

У табл. 2 надана порівняльна характеристика аграрних розписок та векселів за основними чинниками, що можуть впливати на вибір інструментів кредитування.

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика аграрних запасок та векселів, як форм кредитування (складено за [8])

Чинники, що впливають на вибір інструментів кредитування	Аграрна розписка	Вексель
Видається проти	продукції або грошей	поставлених товарів
Забезпечення	заставою майбутнього врожаю	застава не є обов'язковою умовою
Виконання зобов'язань шляхом	поставки як продукції (товарна розписка), так і сплатою грошей(фінансова розписка)	сплата грошей
Нотаріальне посвідчення	обов'язкове	не підлягає
Відступлення прав	обов'язкове зазначення нового кредитора	індосамент при векселі може бути як іменним, так і бланковим
Часткове виконання вимог	за згодою кредитора	не потребує згоди кредитора
Період видачі	до завершення технологічного циклу отримання врожаю	може видаватися у будь-який період на різні строки
Строк розрахунків	пов'язаний із завершенням технологічного циклу	не пов'язаний з технологічним циклом

Впровадження у практику кредитування виробників сільськогосподарської продукції, особливо малих та середніх підприємств, аграрних розписок може стати інструментом, що надійно задовольняє потреби як виробників сільгосппродукції так і постачальників матеріальних ресурсів, дозволить зернотрейдерам приймати участь у кредитуванні аграріїв на умовах застави майбутнього врожаю.

Література:

1. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» прийнятий Верховною Радою України від 04.07.2002 № 37-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-15>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал, [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-zernovogo-rinku-1275.html>.
4. Найбільші зернові експортери сезону [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/08/6/553674/>.
5. Закон України «Про аграрні розписки» прийнятий Верховною Радою України від 06.11.2012 № 5479-VI [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.
6. Наказ «Про запровадження пілотного проекту з відпрацювання технології введення в обіг аграрних розписок» від 04.09.2014 № 331/1471/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0331730-14>.
7. Закон України «Про обіг векселів в Україні» прийнятий Верховною Радою України від 05.04.2001 № 2374-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.
8. Лавріненко І. Аграрна розписка vs вексель: форми кредитування агробізнесу [Електрон. ресурс]. Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/agrarna-rozpiska-vs-veksel-formi-kredituvannya-agrobiznesu.html>.